

TEHETSÉG - HATÁROK NÉLKÜL

**Szerkesztette:
Mező Ferenc és Mező Katalin**

(2008)

TEHETSÉG - HATÁROK NÉLKÜL

Szerkesztette:
Mező Ferenc és Mező Katalin

(2008)

Kiadó:



A könyv kiadását a Szülőföld Alap (www.szulofold.hu) támogatta.



Szerkesztő: dr. Mező Ferenc és Mező Katalin

Kiadja: Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület
Levélcím: 4032 Debrecen, Tarján u. 11. I./1.
Tel.: (30) 656-1-565
Web: www.kockakor.hu
Kiadásért felelős: Mező Ferenc elnök

Nyomda: Center Print Nyomda
4025 Debrecen, Nyugati u. 5-7.
Tel.: (52) 340-041; Fax: (52) 532-191
Web: www.centerprint.hu
Felelős vezető: Szabó Sándor ügyvezető igazgató

ISBN 978-963-87488-1-2

Irodalomjegyzékben:

Mező Ferenc és Mező Katalin (Szerk.) (2008): *Tehetség - határok nélkül*. Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület, Debrecen.

Minden jog fenntartva!

Jelen kiadvány sem részben, sem egészben nem másolható sem elektronikus, sem mechanikus eljárással – ideértve a fénymásolást, a számítógépes rögzítést vagy adatbankban való felhasználást is – a jogtulajdonos írásbeli engedélye nélkül.

© 2008 Kocka Kör

TARTALOM

ELŐSZÓ.....	8
I. TEHETSÉG - HATÁRON INNEN...	9
A TEHETSÉGPONTOK CÉLJA <i>Csermely Péter és Kiss Gábor.....</i>	10
TEHETSÉGPONTOK (ÖN)FENNTARTÓ MŰKÖDÉSE <i>Rajnai Gábor.....</i>	14
KOCKA KÖR <i>Mező Katalin, Kaluha Sándor és Mező Ferenc.....</i>	23
NÉHÁNY GONDOLAT A SPORTTEHETSÉG FEJLESZTÉSE KAPCSÁN <i>Orosz Róbert.....</i>	27
KOMPLEX SPORTTEHETSÉG FEJLESZTŐ PSZICHOLÓGIAI PROGRAMOK <i>Orosz Róbert.....</i>	33
II. TEHETSÉG - HATÁRON TÚL...	42
A MAGYAR PEDAGÓGUSKÉPZÉS ÉS TEHETSÉGGONDOZÁS HELYZETE A NYITRAI KONSTANTIN FILOZÓFUS EGYETEMEN <i>Ildikó Pšenáková.....</i>	43
TEHETSÉGGONDOZÁS KÁRPÁTALJÁN <i>Orosz Ildikó.....</i>	46
TUDOMÁNYOSSÁG ÉS HALLGATÓI TEHETSÉGGONDOZÁS A PARTIUMI KERESZTÉNY EGYETEMEN <i>Flóra Gábor és Bernáth Krisztina.....</i>	52
NYILAS MISI TEHETSÉGTÁMOGATÓ EGYESÜLET <i>Somai József.....</i>	58
TEHETSÉGGONDOZÓ OKTATÓ-NEVELŐ ISKOLAKÖZPONT TÓTHFALU <i>Josip Lepes.....</i>	61
BOLYAI FARKAS ALAPÍTVÁNY A MAGYARUL TANULÓ TEHETSÉGEKÉRT <i>Majorosi Imre és Vida János.....</i>	66
NÉHÁNY MOZAIK A MARIBORI EGYETEM BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KARA MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM TANSZÉKÉNEK ÉLETÉBŐL <i>Kolláth Anna.....</i>	68

A BÉCSI MAGYAR ISKOLAEGYESÜLET MÚLTJA, JELENE ÉS JÖVŐJE <i>Király Andrea, Mertzné Kugler Annamária és Takács Kitti</i>	71
A BÉCSI MAGYAR ISKOLA BEMUTATKOZIK <i>Mentsik Szilvia</i>	75
A TEHETSÉGPONT PRÁGÁBÓL NÉZVE <i>H. Tóth István</i>	79
III. TEHETSÉG - HATÁROK NÉLKÜL...	84
KERETSZERZŐDÉS	85

TEHETSÉGGONDOZÁS KÁRPÁTALJÁN

Szerző: OROSZ Ildikó

Dr. Orosz Ildikó a II.Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Pedagógia- és Pszichológia Tanszékének vezetőoktatója, illetve a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ) elnöke.

Annak érdekében, hogy a kárpátaljai magyar gyerekek tehetséggondozásával kapcsolatos kérdéseket jobban megvilágítsuk, előbb Kárpátalja sajátosságait kell bemutatnom. Kárpátalja mint geopolitikai egység az egyik legújabb folt Ukrajna térképén. A napjainkban Kárpátaljának nevezett megye, amely Ukrajna 25 megyéjének egyik legkisebb adminisztratív egysége, 1944-ben jött létre alapvetően a történelmi Magyarország 4 csonka megyéjének – Bereg, Ung, Ugocsa és Máramaros – Szovjetunióhoz történt csatolásával. A terület az első világháborúig a történelmi Magyarország szerves részét képezte, majd az első világháború után a Felvidék részeként Csehszlovákiához csatolták, a bécsi döntések értelmében visszatért Magyarországhoz, majd a szovjet csapatok által történt elfoglalása után a Szovjetunió egyik megyéjeként hozták létre 1945-ben. 1991-től pedig Ukrajna függetlenségének kikiáltása után annak egyik megyéjeként tartják számon. Így Kárpátalja lakossága szülőföldje elhagyása nélkül több ország állampolgára lett. Az „országváltások” hatása a lakosságra a következőkben foglalható össze:

- Politikai diszkrimináció, kollektív bűnösség
- Értelmiségiek kitelepülése/kitelepítése
- A középréteg, az értelmiség, a polgárság összezsugorodása
- Hivatali nyelvváltás kapcsán az érdekérvényesítés, ügyintézés korlátozottsága
- A városi lakosság számarányának minimalizálódása a lakosságcserék, a mesterséges betelepítések révén
- Negatív attitűdök az állandóan változó hatalommal és annak államnyelvével szemben
- Hátrányos pozíciók a rendszerváltásnál a privatizáció terén
- A magáraultság érzésének felerősödése

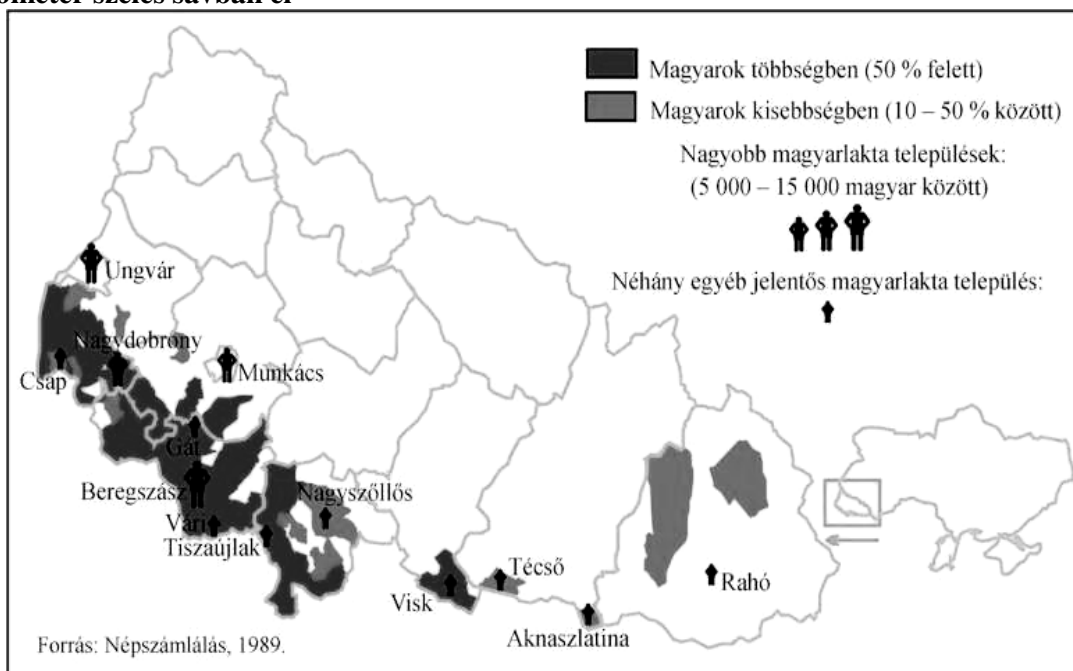
A mintegy 1 300 000 lakosból a 2001-es népszámlálási adatok szerint 151 516 a magyar nemzetiségű. A magyar lakosság relatív aránya regionális szinten 12, 1 %, járásonként (kistérségenként) 0,3 – 78 % között változik. Kárpátalja közigazgatásilag 13 járásra és 5 megyei jogú városra oszlik. Bár a kárpátaljai magyarság főleg az ukrán-magyar határ mentén egy tömbben, mintegy 200 kilométeres keskeny sávban él, a járásokat úgy alakították ki, hogy csak egy közigazgatási egységben, a Beregszászi járásban alkotják a lakosság többségét. A magyarok 75 százaléka öt közigazgatási egységhez tartozik, míg a többi 25 százalék eloszlik tizenhárom járás/megyei jogú város között. A Beregszászi járás 76 %-a, Beregszász város 48 %-a, az Ungvári járás 33%-a, a Nagyszőlősi járás 26 %-a, a Munkácsi járás 13%-a magyar (vö.: 1. ábra).

A területen élő magyarok 71 %-a falvakban él, a járásokra tagoltságuk miatt az információáramlás, az egységes érdekartikuláció és érdekérvényesítés szempontjából hátrányos helyzetben vannak. Ez jellemzi az anyanyelvi oktatási hálózatot is (1. táblázat).

A széttagoltság miatt a magyar oktatási intézmények szakmai felügyelete hátrányos helyzetben van azokban a járásokban, ahol a magyarok kisebbségben vannak, mert a hivatalos szervek nem tudják vagy nem akarják biztosítani az anyanyelvű szaktanácsadást. Ez az állapot különösen negatív hatással van a tehetséggondozásra. A különböző járások évente megrendezik az iskolák közötti szaktárgyi vetélkedőket. Sajnos a vetélkedők során nem

biztosítják az esélyegyenlőséget a nemzetiségi iskolák tanulói számára (nem készítik el előre a vetélkedők anyagainak fordítását, azokban a járásokban, ahol kevés a magyar iskola, ott egyáltalán nem készítenek fordítást). Ennek eredményeként, bár a részvétel iskolánként kötelező, a tehetséges magyar gyerekek szempontjából ezen rendezvények eredménytelenek. A pedagógusok és a gyerekek rosszként veszik tudomásul, és számos esetben nem ösztönzi a tehetséges gyereket a további fejlődésre, mert a rendezvények légré nem kisebbségbarát.

1. ábra: A kárpátaljai magyarság főleg az ukrán-magyar határ mentén, mintegy 200 kilométer széles sávban él



1. táblázat: A kárpátaljai magyar nyelven/magyar nyelvet is oktató tanintézmények megoszlása közigazgatási egységek szerint

N	Közigazgatási egység	Elemi iskolák (1-4. oszt.)	Általános iskolák (1-9. oszt.)	Középiskolák (1-11. oszt.)	Gimnáziumok (1-12. oszt.)	Líceumok (9-12. oszt.)
1.	Beregszász	-	3	3	-	-
2.	Beregszászi járás	2	20	8	1	2
3.	Ungvár	-	-	1	1	-
4.	Ungvári járás	3	9	6	-	1
5.	Nagyszőlősi járás	4	8	9	-	2
6.	Munkács	-	1	1	-	1
7.	Munkácsi járás	-	5	2	-	-
8.	Huszt	-	1	-	-	-
9.	Husztói járás	-	1	1	-	-
10.	Técsői járás	-	-	2	-	1
11.	Rahói járás	-	-	3	-	-
12.	Szolyva	-	1	-	-	-
Összesen:		9	49	36	2	7

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ) 1991. december 8-án alakult azzal a céllal, hogy a különböző járásokhoz tartozó magyar tannyelvű oktatási-és nevelési intézmények pedagógusait integrálja. A megalakulása utáni első cselekvési tervében a magyar iskolákban tanuló gyerekek számára is igyekezett megteremteni a feltételeket a tehetségek megmutatására. Megszervezték a magyar tannyelvű iskolák szaktárgyi vetélkedőit, ahová önkéntes alapon, nyílt pályázat útján, létszámkorlátozás nélkül bárki bejelentkezhetett, akár pedagógusa, szülei ajánlására, akár önként. A vetélkedőkön így sikerült megteremteni az esélyegyenlőséget.

2. táblázat: A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ) tehetséggondozó szaktárgyi vetélkedőinek rendszere 2008-ban

N	A vetélkedő megnevezése	Korosztály	Részvevők száma	Részvevő oktatási intézmények száma
1.	Biológiavetélkedő	7-12	97	21
2.	Édes anyanyelvünk nyelvhasználati verseny/megyei döntő	9-12	43	11
3.	Fizikavetélkedő	8-12	68	11
4.	Földrajzvetélkedő	7-12	116	18
5.	Gordiusz matematikaverseny	9-12	143	25
6.	Idegennyelv – vetélkedő	8-12	110	25
7.	Informatikavetélkedő/Felső-Tisza-vidék	10-12	11	4
8.	Informatikavetélkedő/Nagybereg	10-12	32	9
9.	Karádi helyesírási vetélkedő	5-12	144	21
10.	Kazinczy szépkiejtési verseny/megyei döntő	7-12	25	16
11.	Kémiavetélkedő	9-12	52	12
12.	Költészet napi szavalóverseny/megyei döntő	7-9 Nagybereg 10-12 Bátyú	16	6
13.	Népdaléneklési verseny/megyei döntő	1-12	30	8
14.	Szedlák Ferenc matematika emlékverseny Felső-Tisza-vidék	7-12	29	4
15.	Szórványban élők szavalóversenye/Szolyva, Rahó/	1-11	96	8
16.	Terebesi Viktor matematikaverseny	4-6	67	12
17.	Történelemvetélkedő	8-12	136	17
18.	Ukrán nyelv és irodalom	9-12	35	7
19.	Zrínyi Ilona matematikaverseny	3-8	350	32
Összesen:			1600 diák	

Magyar nyelvből és irodalomból a Szövetség meghonosította a Magyarországon országos szinten nagy hagyományokkal rendelkező Kazinczy Szépkiejtési Versenyt, az Édes

anyanyelvünk nyelvhelyességi vetélkedőt, az Implon József helyesírási verseny mintájára megszervezi Beregszász ismert magyartanárának emlékére a Karádi versenyt. Ezen anyanyelvi vetélkedők azt a célt is szolgálják, hogy az itteni gyerekek bekapcsolódjanak az anyaországi szellemi életbe, hisz számukra ez jelenti a legnagyobb mércét. A többi tantárgyi vetélkedő esetében is törekednek arra, hogy a vetélkedők legeredményesebb diákjai részt vegyenek a hasonló, korosztályuknak megfelelő külföldi- és belföldi vetélkedőkön. A kárpátaljai szaktárgyi vetélkedők győztesei sikeresen szerepelnek az Öveges József fizika versenyen, a Zrínyi Ilona-, a Gordiusz Kárpát-medencei matematika versenyeken, melyeknek elődöntőit a KMPSZ Beregszászban megszervezi. A vetélkedőkön egyre több diák vesz részt, a 2007/2008-as tanévben sikerült 1600 gyereket bevonni a vetélkedőkbe (2. táblázat).

A szaktárgyi vetélkedőkön részt vett letehetősebb diákok számára a Pedagógusszövetség anyagi lehetőségeihez mérten igyekszik lehetőséget biztosítani belföldi és külföldi tehetséggondozó táborokban való részvételre. Eleinte csak arra koncentráltak, hogy ösztönzőként a verseny győztesei eljussanak külföldi, főleg magyarországi táborokba. Felismerve azt a tényt, hogy sokkal nagyobb igény mutatkozott az ilyen jellegű táborok iránt, mint ahány külföldi lehetőség volt, szülőföldi táborok szervezését sikerült megvalósítani. A szülőföldi tehetséggondozó táborok beindításához hozzájárult az oktatási minisztérium pályázati lehetősége. A támogatások mértéke nem követte a költségek növekedését, és az utóbbi években azok mintegy 50 %-át fedezi csupán, a többit önerőből kell előteremteni, így a résztvevők is hozzájárulnak a költségekhez. Ám ennek ellenére egyre nő a jelentkezők száma.

A táborok, akárcsak a versenyek megszervezése, lebonyolítása személyfüggő. Mindkét esetben tehetséges, elkötelezett pedagógusegyéniségekhez köthetők. Az anyanyelvi vetélkedők, szavalóversenyek a lelkes magyar szakos tanárok kezdeményezésére jöttek létre egy-egy vezető pedagógus irányításával, amely ugyan most már csapatmunka, de a kezdeményezők nélkül nem működne, mint ahogy a többi rendezvény esetében sem. Ezért említsük meg a legaktívabb kezdeményezőket: Bagu Balázs, Szántó Edit (magyar), Borbély Ibolya, Kulín Judit, Balácsi Borbála, Benedek Imre (matematika, informatika), Kohut Erzsébet (biológia), Csizmár Sarolta, Lizák Katalin, Híres Emőke (angol), Pál Lajos, Pál Katalin (ének-zene), Kész Barna és Kész Margit (hagyományőrző), Punykó Mária (szórvány).

A 3. táblázat mutatja be a KMPSZ 2008-ban megvalósult tehetséggondozó nyári táborait.

3. táblázat: A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ) tehetséggondozó nyári táborainak rendszere 2008-ban

A tábor neve	Korosztály	Résztvevők száma
Mikes Kelemen Hagyományőrző Alkotótábor	10-17	90
Ének-zene-néptánc és kézműves tábor	10-17	82
Természetvédelmi-és természetismereti	12-17	52
Angol nyelv	8-18	95
Abacus matematika tábor	10-17	96
Irka anyanyelvápolási tábor	7-14	64

A Mikes Kelemen Hagyományőrző Alkotótábor a történelmet kedvelők számára ad lehetőséget egy-egy történelmi korszak mélyebb megismerésére. Az ének-zene és kézműves táborban a zenei-anyanyelvi, a tánc- és kézműves-kultúránkat ismerhetik meg jól képzett

szakemberek irányításával. A hangszeres zeneoktatást például Pál István (Szalonna), az Állami Népi Együttes prímása irányítja, a táncoktatást az Állami Népi Együttes vezető táncosai, a kézműves oktatást Hidi Endre kárpátaljai keramikus iparművész. A természetvédelmi és természetismereti táborban a természettudományokban tehetségesek ismerhetik meg élővilágunkat, nemcsak könyvekből. Az angol nyelvi táborban angol nyelvterületről érkező pedagógusok foglalkoznak a gyerekekkel, így közelebb kerülnek egy-egy adott ország kultúrájához, játékos keretek között anyanyelvi lektor segítségével tökéletesítik nyelvi ismereteiket. A matematika táborban korcsoportokra bontva emelt szintű feladatok megoldása mellett a matematikához kapcsolódó játékok segítségével fejlesztik tudásukat. Az Irka Anyanyelvi Tábor a szórványban élő gyerekek számára szervezik. A tábor neve azért *Irka*, mert a Pedagógusszövetség gyermeklapjának, az *Irkának* a kis olvasói számára szervezték első alkalommal. Az *Irka* gyermeklapot a KMPSZ 1993-ban indította, mert azóta nem rendelhetőek meg a magyarországi gyermeklapok. A lap interaktív szellemi műhellyé nőtte ki magát, ahová a kárpátaljai gyerekek elküldhetik első verseiket, meséiket, elbeszéléseiket, rajzaikat, így egy sajátos tehetséggondozó szellemi műhelynek tekinthető, ami a főszerkesztő érdeme. A gyermeklap pótolja a magyar nyelvű gyermekirodalmat is különösen szórványvidéken, ahol már csak fakultációként vagy vasárnapi iskola keretein belül tanulják a magyar nyelvet, így ez a lap vált számukra anyanyelvi intézménnyé. Az utóbbi években a lap legaktívabb szórványolvasóit hívják meg az anyanyelvi táborba.

A felsőoktatásban tanuló diákok számára a Kárpátaljai Magyar Szakkollégium látja el a tehetséggondozást. A Szakkollégiumot az OM kezdeményezésére hozták létre a Sellye János Láthatatlan Egyetem mintájára, vagyis felülről jövő kezdeményezés. Fő célja felkarolni a kárpátaljai felsőoktatási intézményekben tanuló legtehetségesebb magyar ajkú hallgatókat, és biztosítani számukra mindazokat a szakmai fejlődésükhöz szükséges feltételeket, melyek kiemelkedő eredmények elérését teszik lehetővé. A szakkollégiumba felvételt nyert hallgatók és tutorok havi ösztöndíjban részesülnek az OM-től.

A szakkollégium tevékenységi sajátosságai:

- Működési területe Kárpátalja felsőfokú oktatási és tudományos intézményeinek hallgatói és oktatói.
- Az infrastrukturális szervezési háttérét a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola biztosítja, de az adott intézmény adminisztrációjától függetlenül működik.
- A szakkollégium keretében végzett kutatómunka a hallgatók tanulmányaira és a tutor által folytatott kutatómunkára épül.

A szakkollégium tagjai a hallgatók és a tutorok. Hallgató lehet az a kárpátaljai magyar fiatal, aki valamely akkreditált felsőoktatási intézmény vagy kutatóintézet diákja és pályázati úton felvételt nyert a szakkollégiumba. Szakkollégiumi tutor az a tudományos fokozattal rendelkező kutató, akinek jelöltje felvételt nyert a szakkollégiumba. A hallgatók pályázati úton nyerhetnek felvételt a felvételi eljárás során. Pályázhatnak 3-5. évfolyamokon tanuló, kiváló eredményeket felmutató diákok. A szakkollégiumi felvételt a Budapesti OM által létrehozott Kárpátaljai Magyar Ösztöndíjtanács (KMÖT) hirdeti meg. A KMÖT évente kéri fel Kárpátalja neves tudósait, hogy vezessék le az esedékes szakkollégiumi felvételt. A felvételi bizottság saját kebeléből elnököt és titkárt választ, ügyrendjét maga állapítja meg. A Bizottság a beérkezett pályázatok és szóbeli vizsga alapján dönt a hallgatók felvételéről. A felvételi két részből áll:

1. A beérkezett pályázatok, a tanulmányi átlageredmény, eddigi tudományos tevékenység, valamint a benyújtott kutatási terv alapján minden bizottsági tag egytől 40 pontig értékeli a jelentkezőt.

2. A szóbeli vizsgán egytől 60 pontig értékelnek a felvételiztetők az alábbi alapkérdések szerint:

- Vázolja kutatási tervét, magyarázza meg annak aktualitását, újszerűségét, fontosságát, helyét a tudományok között.
- Vázolja elképzeléseit a jövő pályájával kapcsolatban, mondja el ukránul és egy európai nyelven rövid curriculumát.
- Ismertessen egy legújabb tudományos műszaki vagy kulturális eredményt a szakterületének megfelelően.

A hallgatók tutori foglalkozásokon vehetnek részt, melynek tematikáját a tanár határozza meg minimum heti 2 órában. Évente kötelező a hallgató számára tudományos tevékenységének dokumentálása (tudományos cikk, prezentáció készítése, konferencia részvétel). Évente megrendezik a fiatal kutatók területi konferenciáját, melynek anyagait kiadványba rendezik. A második szakkollégiumi félév végéig kötelező az államnyelv elsajátítása. A negyedik félév végéig kötelező egy európai idegen nyelv elsajátítása. 1999 és 2005 között 38 diák vett részt a szakkollégium munkájában: 15 az Ungvári Nemzeti Egyetemről, 25 a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskoláról. A szakkollégium eddigi tevékenységének eredményességét igazolja, hogy 2004 óta 33 fiatal kutató fejezte be munkáját, közülük egy biológus, 3 földrajz szakos, 2 fizikus, 2 közgazdász, 10 nyelvész, 2 orvos, 4 pedagógus, 8 történész, akik tanulmányaikat PhD képzésben vagy másoddiplomásként folytatták. Közülük 15-en a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán dolgoznak, többen gimnáziumokban.

Úgy tűnik föl, hogy Kárpátalján a tehetséggondozásnak kialakult egy rendszere, amely ha nem is mondható teljesnek, de segítette az itt élő magyar fiatalok fejlődését az utóbbi évtizedben. A továbbiakban bizonyára át kell gondolni a rendszert, hogy minél szélesebb körben sikerüljön bevonni azokat, akik kikerültek látókörünkől, elsősorban azokra az iskolákra kellene nagyobb figyelmet fordítani, melyek megyei szinten távolabb vannak a centrumoktól. A tevékenységi területek szempontjából is szükség lenne bizonyos innovációra, például nagy lehetőségek rejlenek az utóbbi években Kárpátalján is kiépített internethálózatban. A tehetséggondozás szempontjából továbbra is meghatározó tényező marad az aktív és kreatív, munkáját hivatásnak tekintő pedagógus, akiknek megtalálása és megtartása kihívást jelent abban a korban, ahol az értékek szempontjából zavart tapasztalunk.